

Rob Riemen: »Vječiti povratak fašizma«, TIM press, Zagreb, 2011.1.

KIČ SAVRŠENA PODLOGA ZA FAŠIZAM

Rob Riemen esejist je i kulturalni filozof, koji se na međunarodnom institutu »Nexus«, što ga je osnovao u Nizozemskoj, bavi intelektualnim promišljanjima, poticanjem zapadnjačke kulturne i filozofske rasprave. Njegovu knjigu »Plemstvo duha – zaboravljeni ideal«, jedinstvenu u današnjem europskom intelektualnom kontekstu po svojim težnjama ka uspostavi, ili po odupiranju potpunom uništenju, europskog duhovnog horizonta i njegove tradicije, prošle je godine u Hrvatskoj objavio zagrebački nakladnik TIM press.

Ove godine isti nakladnik zainteresiranom čitateljstvu poklanja esej Roba Riemen »Vječiti povratak fašizma«. Na svega pedesetak stranica, na jezgrovit, jasan, koncizan način, u cilju što konkretnije, i reklo bi se, što učinkovite analize zajedničkog stanja na prostorima današnje Europe, potkrijepljeno i vođeno mislima autoriteta europske filozofske i intelektualne misli prethodnoga stoljeća, poput Thomasa Manna, Karla Krausa, Friedricha Nietzschea, Paul Valerya, Max Schelera..., Rob Riemen čini jedno zahvalno ogledanje duhovne situacije Europe danas, u cilju njenog prevladavanja.

Esej počinje tezom, ili predosjećajem koji se je javio nekima od navedenih mislioca, da će »virus fašizma« u Europi, koji je buknuo tijekom Drugog svjetskog rata, i dalje živjeti u njenom tkivu, da će on uvijek biti prisutan kao potencijalna opasnost koja vodi u despotizam i nasilje. Ono što se ispostavlja kao »kuga« današnjeg vremena je nihilizam koji poručuje da više ništa nema smisla, da ne postoje nikakva mjerila i uzusi ka kojima bi se bilo dobro kretati. Nihilizam je skriveni ključ za otvaranje vrata »fašističkom« mišljenju i djelovanju, koje se javlja upravo iz manjka duhovnog pogleda i obrazovanja, iz općeg relativiziranja.

Između površnosti i nemira

Tako Paul Valery još 1920. godine zamjećuje kako je najtipičnije obilježje suvreme-

nog čovjeka površnost – on danas balansira između površnosti i nemira. Takvo društvo sredine dvadesetog stoljeća, a čitatelj doista traži »specijalizirane intelektualce« koji može biti nadasve zahvalan autoru na sa- »stručnjake« koji se lako mogu zamijeniti vršenom poznavanju uistinu vrijednih teksto- drugima, ono više ne vidi korist u takozvanim »vrućim« i jasnom uvidu, shvaćanju njihova naj- »nezamjenjivim intelektualcima«, pjesnicima i dublja značenja, detektiraju filozofima, misliocima kao što su bili Bach, Beethoven i Descartes.

Esej Roba Riemen, koji je pisan jednostavnim i primijetiti da je sve što je teško, i što ne mo- no i razgovijetno, upravo kako bi bio pristupačno svima i odmah shvatiti, osuđeno na prezir i pačan svakom čitatelju, ne samo onima filozofima nego i kritiku, na žig »elitnoga« i »antidemokratske provenijencije, postavlja bitno pitanje – što je to važno kao naslijeđe, koje bismo od tradicije razumije, kaže Scheler, pa su u njemu tabu cijele europskog humanizma neminovno trebali čitati i teške riječi i citiranje mislilaca. Epsolutne vrijednosti, dakle, ne smiju postojati, zato jer one podrazumijevaju napor, Maxa Schelera iz knjige »Resentiman u izgradnji ne samo intelektualni, već i duhovni, u smislu nji morala«, objavljenoj 1912. godine: »Europsko cjeloživotnog odgoja i obrazovanja, usmjere- nja ka održavanju univerzalnih vrijednosti europskog humanizma ideal jednakosti, sa- sa- kao što su ljubav, prijateljstvo, suosjećanje, držan u ideji da istinski čovjekov identitet nije je is- iskrenost, dobrota... Samo čovjek koji teži onome što nas razlikuje od drugih (novac, moć, porijeklo, rasa, spol), već upravo u ono- sto- takvim vrijednostima, koje će mu pružiti do- me što nas povezuje s drugim ljudima: univer- er- Medutim, kod najvećeg broja ljudi postoji strah od takve slobode. Iz toga slijedi pril- godavanje masi, slijepo vjerovanje i poslušno- st karizmatičnome vodi, a to je idealno tlo za prijanjanje fašizma, koji sam po sebi, kako zamjećuje Ter Braak, nema ideja, nema dubi- ne, već je to doktrina »čiste zlobe, to su for- mule mržnje, intonacija zavisti, oština kleve- te.«

Kada je cijelo postojanje u u znaku ugodnoga, kada više nema apsolutnih duhovnih vrijednosti i mjerila a našeg postupanja, tada društvom vlada kič. Kič je ljepota lišena istine, kaže Riemen. Tu se provlači jedna a od važnijih teza ovoga eseja – doticali su je i mnogi ovdašnjiji intelektualci pišući o nacionalizmima devedesetih – upravo je kič savršena podloga za ponovno nicanje fašizma

Strah od slobode

Politika fašizma, temeljena na demagogiji bez ideja, puna mržnje od srđbe, ukorijenje- na je u strahu od slobode, i najgoroj duhov- noj skučenosti, što ne može dovesti ni do čega drugoga nego do nasilja, kaže Rob Rie- men, naglašavajući da su korijeni fašizma upravo u europskoj kulturi masovnog društva lišenoga duha.

Jedan od razloga duboke civilizacijske kri- ze europskog društva autor vidi i u tome jer nam naše obrazovanje već odavno ne pruža uvježbavanje duhovnih vrлина. Naspram toga, svi smo podvrgnuti sveopćoj »debilizaciji«, suprotno starim tradicijama prostora na ko- jemu živimo, koje duhovno oblikovanje

Riemen bez poze i drame

Oduprijeti se zamkama društvenog položaja i egzistencijalnog komoditeta uspijeva samo iznimnim intelektualcima. Rob Riemen je svakako jedna od takvih, rijetkih »biljaka«, mislilac koji, bez poze i drame, osjeća stvarnu osobnu odgovornost zbog svega što se događa oko njega, koji zna da je to njegova dužnost spram mnogih ljudi koji i danas tragaju za odgovorima na pitanja o smislu i značenju.

smještaju visoko iznad materijalnih interesa. To su tradicije koje u središte obrazovanja stavljaju umjetnost, klasične studije, filozofiju i teologiju, jer su one »najvažniji instrumentarij za uvježbavanje vrline«.

Tko doista želi biti humanistom, taj odbija svaki oblik fanatizma, i prigrlit će uljudnost srca i umijeće razgovora. Suprotno tome, danas, posvuda u Europi niču pokreti i stranke koje zagovaraju »sirovi materijalizam, zaglušujući nacionalizam, mržnju prema strancima, hranu za osjećaj srđbe i društvenog otpora, zazor od umjetnosti i uvježbavanja duhovnih vrijednosti, duhovnu ograničenost, žestok otpor europskom duhu i stalno laganje kao model ponašanja«.

Bijeg od duše

Kada je cijelo postojanje u znaku ugodnoga, kada više nema apsolutnih duhovnih vrijednosti i mjerila našeg postupanja, tada društvom vlada kič. Kič je ljepota lišena istine, kaže Rob Riemen, on nam sugerira da nešto ima vrijednost i da je važno, a zapravo je to bijeg od naše duše, koja zna da je to privid i varka. Tu se ispostavlja jedna od važnijih teza ovoga eseja, koju su doticali i mnogi ovdašnji intelektualci, kada su pisali o nacionalizmima devedesetih na tlu zemalja bivše Jugoslavije, poput Dubravke Ugrešić, Viktora Ivančića, Ivana Čolovića ili Borisa Budena – upravo je kič savršena podloga za ponovno nicanje fašizma.

Riemen u eseju »Vječiti povratak fašizma« kaže da su intelektualci novijeg doba na jedan način »ostavili ljude na cjedilu«, sa svojim sofistickim frazama prepunim nihilističkih pogleda, s tvrdnjama da apsolutna istina i univerzalne duhovne vrijednosti više ne postoje... To je elegantan način da se sa sebe makne bilo kakva odgovornost za ono što se događa u društvu, i da se lagodno, zavijeno u prividno »teške i duboke, mračne filozofske poglede«, ubire kakva profesorska, ili već nekakva treća sinekura, bez puno spekulativnog, ili životnog rizika. Naravno, napominje Riemen, nisu samo intelektualci ti koji su odgovorni, velika je krivica i na obrazovanju, koje ne nudi duhovno i moralno oblikovanje mlade ličnosti, na političkim strankama...

Unatoč tako poraznoj slici današnje »praznoglave« i, reklo bi se, duhovno isprazne, »jefitine« Evrope, rijetka nastojanja mislioca, ali i ljudi od društvene akcije, poput Roba Riemen, ipak barem malo mogu mijenjati obzore, nekome postaviti određena mjerila, ili učvrstiti njihovo postojanje. Njegova poruka, izrasla iz misli Alberta Camusa, koja kaže da fašizam nastaje onda kada prestanemo voljeti život, usmjerava ka tome da ponovno potražimo i pronađemo ljubav prema životu i svemu lijepom, dobrom, istinitom u njemu. Tako se, potvrđuje autor, na najbolji način stječe otpornost prema smrtonosnoj bolesti fašizma. (Knjigu je s nizozemskog prevela Snježana Cimic.)

Tatjana GROMAČA VADANJEL

Intelektualci su ostavili ljude na cjedilu – Rob Riemen